Európa Tanács

Kínzást és az Embertelen vagy Megalázó Bánásmódot
vagy Büntetést Megelőzni Hivatott Európai Bizottság
(CPT)

COUNCIL OF EUROPE
CONSEIL DE L'EUROPE

CPT/Inf(2000)13-part

Szabadságuktól megfosztott nők

Kivonat a 10. Általános Jelentésből,
Magyarul publikálva 2000-ben

Előzetes megállapítások

21. Néhány korábbi általános jelentésében a CPT megfogalmazta azokat a kritériumokat, amelyek a munkáját vezérlik különböző fogva tartási helyszíneken, beleértve a rendőrőrsöket, a börtönöket, az idegenrendészeti fogvatartottaknak helyt adó intézményeket, a pszichiátriai létesítményeket és a fiatalkorúak fogvatartási központjait.

A Bizottság természetesen egyaránt a fenti kritériumokat alkalmazza azokra férfiakra és nőkre is, akiket megfosztottak a szabadságuktól. Ugyanakkor az Európa Tanács valamennyi Tagállamára érvényes, hogy a női fogvatartottak jelentős kisebbségben vannak a szabadságuktól megfosztott személyek között. Emiatt rendkívül költséges lehet az Államok számára külön ellátást nyújtani a női fogvatartottaknak, így gyakran csak kevés számú objektumot tartanak fenn a számukra (ezért esetenként messze kerülnek otthonuktól és ha vannak kiskorú gyermekeik, azoktól is), amelyeket eredetileg férfi fogvatartottak számára terveztek (esetenként meg is kell, hogy osszák ezeket a férfi fogvatartottakkal). Ilyen körülmények között különös gondot kell fordítani arra, hogy a szabadságuktól megfosztott nők számára biztonságos és elviselhető körülményeket tartsanak fenn.

Hogy kiemelje, mekkora jelentőséget tulajdonít a szabadságuktól megfosztott nők bántalmazása megelőzésének, a CPT úgy döntött, hogy 10. Általános Jelentésének ezt fejezetét annak szenteli, hogy ismertessen néhány konkrét kérdést, amelyekre megoldást keres ezen a területen. A Bizottság azt reméli, hogy így világos iránymutatást ad a nemzeti hatóságoknak az elvárásairól szabadságuktól megfosztott nőkkel szembeni bánásmódot illetően. A korábbi évekhez hasonlóan **a CPT szívesen vesz minden megjegyzést Általános Jelentésnek erről a lényeges részéről.**

22. Kezdettől hangsúlyozni kell, hogy a CPT aggályai az ebben a fejezetben megfogalmazott kérdésekkel kapcsolatosan függetlenek attól, hogy milyen jellegű a fogvatartás helyszínéül szolgáló objektum. Mindamellett a CPT tapasztalatai szerint a szabadságuktól megfosztott nők testi és/vagy pszichológiai épségét veszélyeztető kockázatok az őrizetbe vételt közvetlenül követő időszakban fokozottabbak lehetnek. Ennek megfelelően különös figyelmet kell fordítani annak a biztosítására, hogy a következő pontokban megjelölt kritériumokat tiszteletben tartsák ebben a fázisban.

A Bizottság már a kezdetkor hangsúlyozni kívánja, hogy minden olyan előírást, amelyet kialakít ezen a területen, kiegészítésnek kell tekinteni a többi nemzetközi jogi dokumentum mellett, beleértve az az európai emberi jogi konvenciót, az Egyesült Nemzetek gyermekjogi egyezményét, az Egyesült Nemzetek egyezményét a nők elleni hátrányos megkülönböztetés minden formájának

megszüntetéséről, valamint az Alapelvek gyűjteményét valamennyi, fogvatartott vagy bebörtönzött személy védelme érdekében.

Koedukált személyzet

23. Amint a CPT kihangsúlyozta 9. Általános Jelentésében, a vegyes férfi-női személyzet fontos biztosíték a fogva tartási helyeken előforduló bántalmazások ellen. A vegyes férfi-nő jelenlét jótékony hatással lehet az őrzés étoszára, és a normalitást erősítheti a fogvatartási helyszínen.

A vegyes férfi-női őrség emellett lehetőséget ad a megfelelő őrszemélyzet kiválasztására, amikor olyan feladatokat kell elvégezni, amire csak valamelyik nemhez tartozó őrök alkalmasak, mint például a motozás. Ebben az összefüggésben a CPT ismételten hangsúlyozni kívánja, hogy a szabadságuktól megfosztott személyeket kizárólag azonos nemű személyzet motozhatja meg, és minden olyan motozást, melynek során a fogvatartottnak le kell vetkőznie, az ellenkező nemű őrszemélyzet számára nem látható módon kell elvégezni.

Elkülönített elhelyezés szabadságuktól megfosztott nők számára

24. Az Államnak a szabadságuktól megfosztott személyekre vonatkozó gondozási kötelezettsége magában foglalja azt a kötelezettségét is, hogy megvédje ezeket a személyeket másoktól, akik esetleg ártani akarnak nekik. Néhány esetben a CPT olyan állításokkal is találkozott, amelyek arról szóltak, hogy nők bántalmaztak nőket. Gyakoribbak azonban az olyan állítások, amelyek szerint férfiak bántalmaznak fogvatartott nőket (konkrétabban pedig szexuális zaklatásról beszélnek, beleértve a szóbeli zaklatást is, szexuális felhangokkal), különösen azokban az esetekben, amikor az Állam nem biztosít külön elhelyezést a szabadságuktól megfosztott nők számára, és az elhelyezési körletekben az őrszemélyzet túlnyomórészt férfiakból áll.

Elvi előírás, hogy a szabadságuktól megfosztott nőket olyan körletekben kell elhelyezni, amelyek fizikailag el vannak különítve ugyanannak a létesítménynek a férfiak számára kijelölt körleteitől. Ettől függetlenül bizonyos Államokban olyan rendszert vezettek be, amelynek alapján a párokat (amennyiben mindkettőjüket megfosztották a szabadságuktól) együtt helyezik el, és/vagy a börtönökben bizonyos mértékig koedukált környezetet alakítanak ki. A CPT üdvözli ezeket a progresszív intézkedéseket, amennyiben az érintett fogvatartottak ebbe beleegyeztek, gondosan kiválogatják és megfelelő felügyelet alatt tartják őket.

Egyenlő hozzáférés a tevékenységekhez

25. A szabadságuktól megfosztott nők részére értelmes tevékenységeket kell felkínálni (munka, képzés, oktatás, sport, stb.), ugyanolyan feltételek mellett, mint férfitársaik számára. Ahogy a Bizottság megemlítette legutolsó Általános Jelentésében, a CPT küldöttségei túlságosan gyakran találkoznak azzal a jelenséggel, hogy a női fogvatartottaknak olyan tevékenységeket kínálnak, amelyeket „nekik valónak” gondolnak (mint a varrás vagy a kézimunka), miközben a férfiak számára kínált tevékenységek sokkal inkább tekinthetők szakmai képzésnek.

A CPT álláspontja szerint ez a fajta diszkriminatív megközelítés csak arra jó, hogy megerősítse a nőknek a társadalomban betöltött szerepével kapcsolatos idejétmúlt sztereotípiákat. Sőt, a körülményektől függően, ha a nők számára nem biztosítanak egyenlő hozzáférést a rezsimben kínált tevékenységekhez, az már kimerítheti a megalázó bánásmód fogalmát.

Terhes-gondozás és szülés utáni gondozás

26. Minden erőfeszítés szükséges ahhoz, hogy ki lehessen elégíteni a várandós női fogvatartottak sajátos étkezési szükségleteit; fehérjedús ételeket kell kapniuk, sok friss gyümölccsel és zöldséggel.

27. Magától értetődik, hogy a börtön nem alkalmas hely az újszülöttek világra hozatalára, ezért az Európa Tanács Tagállamaiban az a gyakorlat alakult ki, hogy a várandós asszonyokat egy alkalmas időpontban átszállítják egy kinti kórházba.

Mindamellett a CPT időről időre találkozik olyan esetekkel, amikor várandós nőket az ágyhoz vagy más bútorhoz bilincseltek vagy más módon korlátoztak a mozgásszabadságukban nőgyógyászati vizsgálat és/vagy szülés közben. Ez a módszer teljességgel elfogadhatatlan, és mindenképpen embertelen és megalázó bánásmódnak tekintendő. Más megoldásokat lehet és kell keresni ahhoz, hogy a biztonsági igények kielégítően teljesüljenek.

28. Sok olyan női fogvatartott van, akik gyermekek vagy mások elsődleges gondviselői, így a bebörtönzésük hátrányosan befolyásolhatja ezeknek a személyeknek az életét.[1]

Ebben a tekintetben különös gondot jelent, megengedjék-e - és ha igen, mennyi időre - hogy a csecsemők és kisgyerekek az édesanyjukkal maradjanak a börtönben. Nehéz ezt a kérdést megválaszolni, tekintve hogy a börtönök nyilvánvalóan nem jelentenek megfelelő környezetet a csecsemők és kisgyermekek számára, másrészről viszont a kisgyermekek kényszerű elválasztása az anyjuktól nagyon nemkívánatos.

29. A CPT álláspontja szerint minden esetben a gyermek jóléte legyen a vezérelv. Ez pedig a konkrét esetben azt jelenti, hogy a börtönben nyújtott terhes-gondozásnak és szülés utáni ellátásnak egyenértékűnek kell lennie azzal, amit a külvilágban nyújtanak. Amikor csecsemők vagy kisgyermekek börtönkörülmények között élnek, a gondozásukat szakképzett szociális munkásnak és gyermekfejlődési szakembernek kell ellenőriznie. A cél gyermekcentrikus környezet kiépítése, amely mentes az olyan, börtönre jellemző megnyilvánulásoktól, mint az egyenruha és a kulcsok csörgetése.

Arról is gondoskodni kell, hogy a börtönben nevelkedő csecsemők mozgása és kognitív képességei normál módon tudjanak fejlődni. Kiemelten gondoskodni kell arról, hogy megfelelő játék- és testmozgási lehetőségeik legyenek a börtönben, és amikor csak lehet, elhagyhassák az objektumot és tapasztalatokat szerezhessenek a falakon kívüli mindennapi életről.

Az is segíthet a gyermeknevelés terheinek megosztásában, ha a gyermek gondozásába bevonják a szabadlábon lévő családtagokat (például a gyermek apját). Ha ez nem lehetséges, fontolóra kell venni bölcsőde jellegű létesítmények igénybevételét. Az ilyen megoldások révén a női fogvatartottak nagyobb mértékben vehetnek részt a börtönön belüli munkában és egyéb tevékenységekben, mint ha nem kapnának segítséget.

---

[1] Lásd még az Európa Tanács Parlament Közgyűlésének 1469 (2000) sz. ajánlását az anyák és csecsemők helyzetéről a börtönben.

Higiéniai és egészségügyi kérdések

30. A Bizottság fel kívánja hívni a figyelmet néhány olyan higiéniai és egészségügyi kérdésre, melyek vonatkozásában a szabadságuktól megfosztott nők szükségletei lényegesen különböznek a férfiakétól.

31. A nők sajátos **higiéniai** szükségleteiről megfelelő módon kell gondoskodni. Ebben a fogvatartotti körben különösen fontos, a biztonságos elhelyezése a vérrel szennyezett segédeszközöknek, emellett szükségük van olyan higiéniai cikkekre is, mint az intim betét és a tampon. Ha nem gondoskodnak ezekről az alapvető szükségletekről, az már önmagában is megalázó bánásmódot jelent.

32. Az is alapvetően fontos, hogy a szabadságukban korlátozott személyek számára nyújtott **egészségügyi ellátás** ugyanolyan színvonalú legyen, mint amelyet a külvilágban élveznek a betegek.

Ami a szabadságuktól megfosztott nőket illeti, annak a biztosítása, hogy tiszteletben tartsák az egyenlő ellátás elvét, megköveteli, hogy az egészségügyi ellátást olyan orvosok és ápolók nyújtsák, akiknek a szakképesítése kiterjed a nők egészségügyi problémáira, beleértve a nőgyógyászati problémákat is.

Ezen túlmenően, különösen a nők számára lényeges területeken, mint például a mell- és méhnyakrák szűrése, a szabadságuktól megfosztott nők számára ugyanolyan ellátást kell felkínálni, mint amilyenben a szabadlábon élők részesülnek.

Az egyenlő ellátás elve azt is megköveteli, hogy tiszteletben tartsák a nők jogait a testi integritásukhoz, a fogvatartási helyeken éppen úgy, mint a külvilágban. Ezért azokban az országokban, ahol az úgynevezett „másnap reggeli” tabletták és/vagy az abortusz a terhesség későbbi szakaszaiban alkalmazható formái a szabadlábon élő nők számára rendelkezésre állnak, ugyanolyan feltételek mellett elérhetővé kell tenni azokat a szabadságuktól megfosztott nők számára is.

33. Elvi kérdés, hogy azoknak a fogvatartottaknak, akik bebörtönzésük előtt valamilyen kezelés alatt álltak, lehetőséget kell biztosítani a kezelés folytatására a fogvatartás ideje alatt is. Ebben az összefüggésben erőfeszítéseket kell tenni annak érdekében, hogy a fogvatartási helyeken megfelelő mennyiségben álljanak rendelkezésre a nők számára szükséges speciális gyógyszerek.

Ami pedig a fogamzásgátló tablettákat illeti, nem szabad elfelejteni, hogy ezeket a gyógyszereket nem csupán a fogamzás meggátlása céljából lehet felírni (hanem például menstruációs fájdalmak enyhítésére is). Az a tény, hogy egy nő bebörtönzése - már önmagában is - nagyban csökkenti a teherbe esés valószínűségét a fogvatartás során, még nem elegendő indok az ilyen gyógyszerek visszatartására.